

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2016.64.14>
УДК 911 (911.3)

М. Чорний, асп.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ: ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИСТЕМА

У статті висвітлено основні терміни та поняття суспільно-географічних зв'язків, а також розроблено понятійно-термінологічну систему (ПТС) досліджуваних зв'язків через категорію "Світового господарства". Запропоновано свій погляд на суспільно-географічні зв'язки та їх місце у структурі суспільної географії. Представлено основні терміни в системі взаємозв'язків між макроекономічними показниками та виявлення закономірностей розвитку системи в цілому. Також у статті зроблено наголос на динаміці системи та її поведінку, а не на статичній рівновазі. Створено модель зв'язків міжнародного сектору у сектору зміни цін, що є актуальним в сучасному трансформаційному світі.

Ключові слова: світогосподарські зв'язки, міжнародний поділ та інтеграція праці, міжнародна міграція робочої сили, міжнародна міграція капіталу.

Вступ. Поняття "світогосподарські зв'язки" у географічній та економічній науці ще недостатньо розроблене. Зокрема нема єдиного визначення цього поняття. Фундаментальним поняттям, через яке розкривається категорія світогосподарських зв'язків є категорія "Світового господарства". Ця стаття окреслює проблематику дослідження суспільно-географічних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільно-географічні зв'язки в контексті міжнародних економічних відносин вивчаються з 80-х років ХХ століття. В Україні дослідження зв'язків набули особливої актуальності зі здобуттям Україною незалежності та формуванням нового рівня світогосподарських зв'язків після вступу країни до СОТ та інших інтеграційних об'єднань. Серед українських науковців вагомий внесок у дослідження даної проблеми зробили – О.І.Шаблій, І.І.Ровенчак, С.П.Кузик, М.М.Книш, І.І.Гудзеляк. Дослідження зв'язку між міжнародною торгівлею та економічним зростанням роблять закордонні вчені: Д.Доллара, Дж. Сакса та Е.Ворнера, Ф.Родрігеца та Д.Родріка, Е.Берга, А.Брюнера, Дж.Франкела.

Мета роботи. Метою роботи є створення понятійно-термінологічної системи суспільно-географічних зв'язків через поняття світове господарство та розгляд суспільно-географічних зв'язків через систему міжнародних економічних відносин. Проаналізовано основні поняття і створено взаємозв'язки між ними.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи суспільно-географічні зв'язки ми робимо акцент на зовнішніх зв'язках досліджуваного регіону та їх структура, а саме економічну структуру даних зв'язків. Головним поняттям на нашу думку є світове господарство, тобто суспільно-географічні зв'язки це зв'язки між національними господарствами на регіональному та світових рівнях.

Зовнішні зв'язки держави – це взаємообмін з країнами світу продуктами матеріального виробництва, енергією, послугами, інформацією на основі міжнародного поділу праці, а також співробітництво політичних органів, спрямоване на ефективне розв'язання глобальних проблем людства, розширення особистих контактів громадян [9].

На думку О.І.Шаблія *світове господарство* – це сукупність національних комплексів і різного виду зв'язків між ними. Зв'язки між національними комплексами формують світові ринки: товарів (обмін товарів), послуг (надання різноманітних послуг однією країною чи її організаціями іншої), праці (міждержавна міграція робочої сили), капіталів (трансферт або вивезення і ввезення капіталу), фінансово-валютний (рух валюти між країнами), ринок інновацій (ноу-хау) та ін. [8]. Водночас з погляду авторів навчального посібника "Політична економія", *світове господарство* – це сукупність національних господарств, які беруть участь у міжнародному поділі праці і пов'язані між собою системою міжнародних економічних відносин.

Воно являє собою глобальний економічний організм, в якому склалися і зростають взємозв'язок і взаємозалежність усіх країн і народів світу [5].

Найбільш повною маємо дефініцію "світового господарства" за О.І.Шаблієм та С.П.Кузика, *світове господарство* – це цілісна соціально-економічна система взаємопов'язаних і взаємозалежних національних господарств, яка базується на міжнародному поділі та інтеграції праці, торгівлі, науково-технічній і виробничій кооперації, кредитно-грошових відносинах, об'єднаними глобальними комунікаційними зв'язками [9].

На нашу думку суспільно-географічні зв'язки являють собою функцію світового господарства. Це складна система, основу якої становлять міжнародні суспільні відносини в органічній єдності між усіма суб'єктами світового господарства, своєрідним ядром якої є інтеграція світової економіки.

В умовах товарного виробництва світогосподарські зв'язки формують світовий ринок. *Світовий ринок* – це сукупність національних ринків окремих країн, пов'язаний між собою міжнародним поділом та інтеграції праці і товарообігом [4].

Міжнародний поділ праці – це вищий ступінь розвитку суспільного територіального поділу між країнами, він спирається на стійку, економічну вигідну спеціалізацію виробництва окремих країн на тих чи інших видах продукції і веде до взаємного обміну результатами виробництва між ними в певних кількісних та якісних співвідношеннях.

Міжнародне виробниче співробітництво – це система економічних відносин між державами, фізичними та юридичними особами різних країн з приводу здійснення відтворювального процесу на макро- і макрорівні.[3] Суспільно-географічні зв'язки – сфера де країни може прилучитись до вершин науково-технічного прогресу як шляхом купівля ліцензій, "ноу-хау" на відкриття, технологічні процеси, нові вироби, так і придбання закордонном найновіших машин, устаткування, що сприяє підвищенню технічного рівня національного виробництва, продуктивності праці.

Міжнародна міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці терміном більше року, обумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів [2]. Процеси міжнародної трудової міграції багаторівневі і багатовекторні. Нехтування міграційними процесами зумовлює "вимивання" кращої частини працездатного населення, введення країни в систему нелегальної трудової міграції, зниження науково-інтелектуального потенціалу нації.

Результати регресійного багатофакторного аналізу дозволяють зробити висновок про неоднозначний вплив міграції на соціально-економічний розвиток Укра-

їни. Виявлено позитивний вплив притоку та негативний – відтоку людських ресурсів на рівень ВВП України, при цьому простежується відсутність впливу іммігрантів на індекс випуску промислової продукції та неоднозначний вплив на рівень зайнятості населення. Простежується прямо пропорційний зв'язок між грошовими трансфертами мігрантів та ВВП лише при значних обсягах і з певним часовим лагом, при цьому збільшення їх обсягів позитивно позначається на розвитку малих підпри-

ємств, але може сприяти зростанню інфляції через деструктивний вплив на зовнішньоторговельний баланс України. Скеруванню грошових трансфертів мігрантів на оплату вищої освіти членів їх сімей в Україні не приводить до інноваційного розвитку національної економіки, натомість сприяє деструктуризації економічної рівноваги на ринку праці через стимулювання попиту на некваліфікованих фахівців та його перенасичення високваліфікованими працівниками.

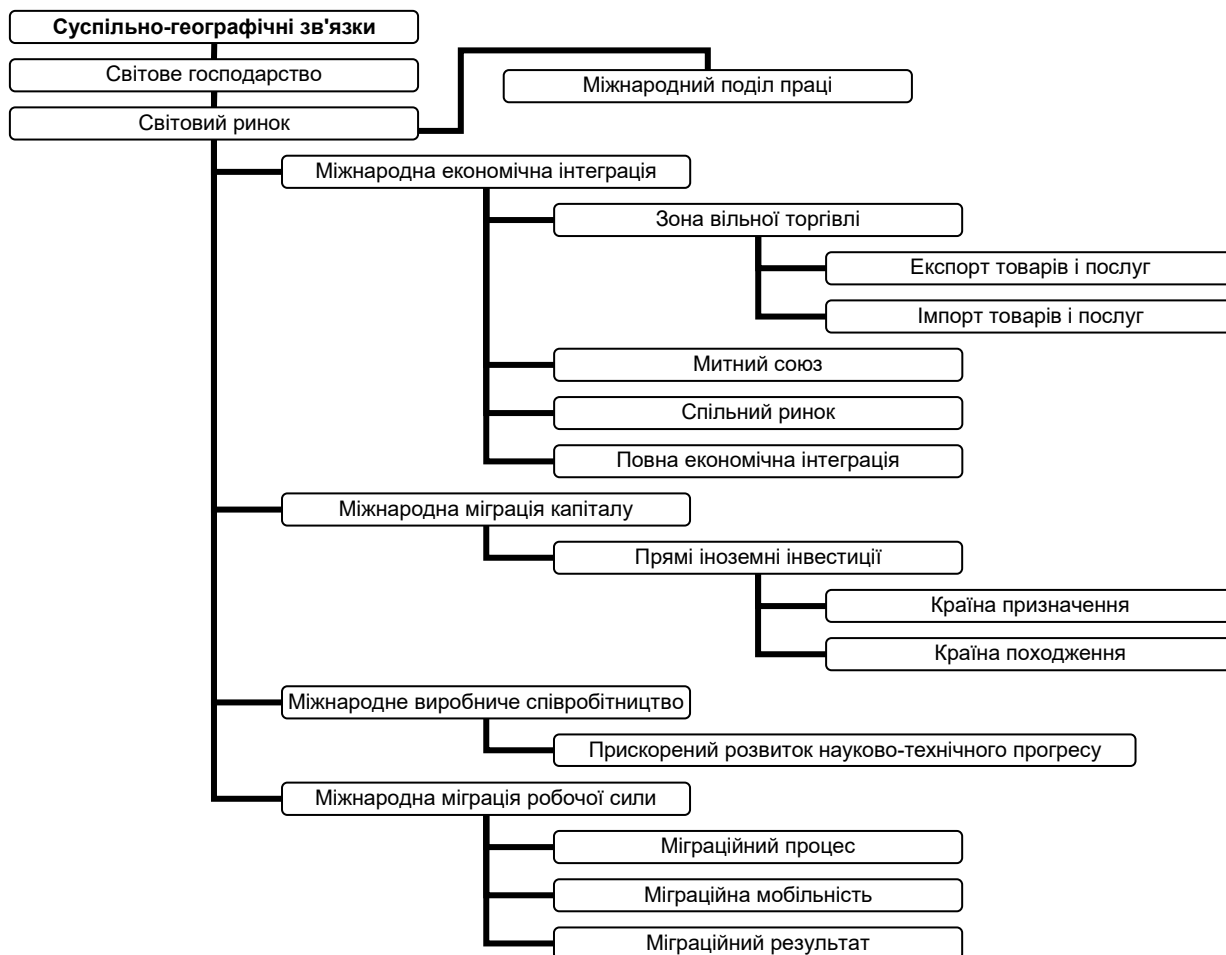

Рис.1. ПТС "Суспільно-географічні зв'язки" (М.Чорний, 2016 р.)

Міжнародна міграція капіталу – виток частини капіталу з товарно-грошового обігу однієї країни та його застосування у відтворювальному процесі іншої країни з метою максимізації ефективності використання [3]. Суспільно-географічні зв'язки в цьому контексті це канал отримання додаткових капіталовкладень за рахунок кредитів, прямих іноземних інвестицій, що дозволяє країні швидше здійснювати структурну перебудову економіки, прискорити вирішення інших невідкладних економічних проблем.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це внески нерезидентів до статутного фонду підприємства-резидента, що забезпечують права власності нерезидентів на придбане майно, майнові комплекси або на акції, облигації та інші цінні папери, та складають не менше 10 % вартості статутного фонду підприємства-резидента, а також інвестиції, що отримані в результаті укладення концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність, до категорії прямих інвестицій відносять кредити та позики, що надійшли від прямих інвесторів.

Надходження прямих інвестицій – це пряме збільшення капіталу інвесторів-нерезидентів за рахунок внесків до статутного фонду підприємства або внесків у результаті укладення концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність без урахування переоцінки, переходу прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни та курсової різниці. Країна призначення – це країна, яка визначена на момент відвантаження як кінцева країна призначення товару. Країною походження вважається країна, в якій товар було повністю вироблено або достатньо перероблено [6].

Міжнародна економічна інтеграція складається з кількох етапів розвитку, кожен наступний етап є більш ширший від попереднього:

– *зона вільної торгівлі* – перший етап інтеграції економіки, це пільгова зона регіонального чи трансрегіонального типу, у межах якої підтримується вільна від митних і кількісних обмежень міжнародна торгівля країнами-учасницями;

– *митний союз* – це спільна митна територія країн-учасниць з повною ліквідацією мит у взаємних відносинах і з єдиним митним тарифом по відношенню до інших країн. Метою такої форми інтеграції є полегшення взаємної торгівлі між країнами-учасницями та не створення перешкод у торгівлі з іншими країнами. Даний етап інтеграції є найбільш поширений у світі на початкових стадіях створення наднаціональних інституцій. Європейський Союз пройшов цю стадію в 1960-х роках;

– *спільний ринок* – це об'єднання національних ринків декількох країн-учасниць в єдиний великий ринок з вільним переміщенням в його межах капіталів, товарів, послуг і робочої сили. На цьому етапі виникають проблеми вирівнювання головних макроекономічних показників зовнішньоекономічної діяльності держав;

– *економічний союз* – вища форма інтеграції економіки, яка передбачає формування єдиного економічного простору на основі митного союзу, спільного ринку, створення єдиної фінансової системи та створення в межах союзу єдиної валюти, і плавний перехід нових членів союзу при низькій інфляції національної валюти на єдину уніфіковану валюту. В економічному союзі створюється єдиного регіонального банку, що є емісійним центром цієї міжнародної валютної одиниці;

– *повна економічна інтеграція* – це найвища форма економічної інтеграція, яка на сучасному етапі розвитку суспільства втілена лише у Європейському Союзі. Ця форма передбачає проведення єдиної економічної політики, уніфікація законодавчої бази, створення загальної податкової системи, єдиного трудового законодавства та наявність єдиних стандартів у країнах-учасниках об'єднання [4].

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільно-географічних зв'язків є актуальна їхня глобалізація, тобто відбувається зростання взаємозалежності національних економік різних країн світу та посилення відкритості

національних ринків і поглиблення міжнародного поділу та інтеграції праці. Крім цього розвиток досліджуваних зв'язків сприяє зростанню виробництва та ВВП, а також передбачає зменшення податкового навантаження та знищення податкових та відсоткових ставок, як через облікову ставку міжнародного сектору економіки, так і через норму резервування та стимулювання споживання та інвестицій, які продукують зростання ВВП.

Список використаних джерел

1. В.О.Потехіна. Інтелектуальна власність: Навч.пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 414 с.
2. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / За ред. О.В.Позняка. – Умань, 2007. – 274 с.
3. Міжнародна економіка: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
4. Міжнародна економіка. Конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей всіх форм навчання / Л.М.Сушко, Т.І. Алексеева. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2005. – 216 с.
5. Мочерний С. В. Політекономія: Підручник. – К.:Вікар, 2003. – 386 с. – (Вища освіта XXI ст.)
6. Статистичний щорічник 2011. Львівська область. 1 частина. Львів. – Головне управління статистики у Львівській області. 2012.
7. Кочетов Э.Г. Геоэкономический толковый словарь (Основы высших геоэкономических технологий современного бизнеса): Сборник стратегических понятий-новелл. – Екатеринбург: ОАО "Уральский рабочий", 2006.
8. Шаблій О.І. Основи суспільної географії / Fundamentals of Human Geography: підручник для студ. вищих навчальних закладів/ О.І.Шаблій. – 2-ге видання. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 296 с.
9. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник/ За ред. проф. Шаблія О.І. Вид. друге, перероблене і доповнене – Львів: Світ, 2000. – С.621

Надійшла до редколегії 01.04.16

М. Чорний, асп.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, Украина

ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ СВЯЗИ: ПОНЯТИЙНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

В статье освещены основные термины и понятия общественно-географических связей, а также разработаны понятийно-терминологическую систему (ПТС) исследуемых связей через категорию "Мирового хозяйства". Предложено свой взгляд на общественно-географические связи и их место в структуре общественной географии. Представлены основные сроки в системе взаимосвязей между макроэкономическими показателями и выявления закономерностей развития системы в целом. Также в статье сделан акцент на динамике системы и ее поведение, а не на статическом равновесии. Создана модель связей международного сектора и сектора изменения цен, что актуально в современном трансформационном мире.

Ключевые слова: мирохозяйственные связи, международное разделение и интеграция труда, международная миграция рабочей силы, международная миграция капитала.

M. Chorniy, Postgraduate

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, Ukraine

SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RELATIONS: conceptual and terminological system

The rapid evolution of the modern world – the world economy is creating new conditions for the operation of open dynamic systems – the world economy, which is the basis for our view of social and geographical ties. In the article the basic terms and concepts supilno and geographical ties, and develop concepts and terminology system (PTS) studied communications through the category of "world economy". A look at their social and geographical relationships and their place in the structure of social geography. Social and geographic ties – a complex system which is based constitute international public relations in the organic unity between all the actors of the world economy, a kind of core of which is the integration of the world economy. The basis of the concept of "social and geographical ties" assigned categories – international economic integration, international migration of capital, international labor migration, international industrial cooperation. International economic integration includes the following stages of development as a free trade area, customs union, common market, economic union, complete economic integration. International labor migration consists of the following stages as migration, mobility and migration, migration outcome. The basic terms of the system of relationships between macroeconomic indicators and identify patterns of the system. Also, the article emphasizes the dynamics of the system and its behavior, not the static equilibrium. A model of international relations sector and the sector of price changes that are relevant in today's world transformation which aims to stimulate growth in production and GDP. Provides reduce the tax burden through lower tax and interest rates through the discount rate as well as through the reserve ratio to stimulate consumption and investment, producing GDP growth. At the present stage of economic relations is their actual globalization that is increasing interdependence of national economies around the world and enhance the transparency of national markets and the deepening international division of labor and integration.

Keywords: world economy, the international division of labor and integration, international labor migration, international migration of capital.